

wielkie znaczenie dydaktyczne, gdyż zmusza wręcz studentów do twórczego myślenia. Pozostaje mieć nadzieję, że studenci sprostają tym wymaganiom.

Ważną zaletą jest podawanie (tam gdzie to jest możliwe) treści stosownych, aktualnie obowiązujących przepisów polskiego prawa cywilnego, rodzinnego lub karnego, co stanowi znakomitą ilustrację rzymskich korzeni tego prawa i niewątpliwą zachętę do nauki prawa rzymskiego. Teksty wraz z preparacjami zawarte są w rozdz. II stanowiącym zasadniczą treść skryptu. Bardzo pożyteczne jest również podanie w rozdz. I alfabetycznego wykazu łacińskich definicji i sentencji wraz z ich, nie budzącym wątpliwości tłumaczeniem. Dodatkową wartość ma wskazanie autora i miejsca skąd cytaty pochodzą. Dobrym pomysłem jest umieszczenie rozdziału III, zawierającego przykłady głos, które pozwalają na przybliżenie studentom tego pojęcia. Podobną rolę odgrywa rozdz. V podający przykłady czynności prawnych.

O tym, że omawiany *Przewodnik* ma charakter kompleksowy, świadczy umieszczenie w nim również rozdziału, poświęconego jurystom, gdzie w alfabetycznym układzie podane są informacje o ich życiu i prawniczej twórczości, a następnie chronologiczne zestawienie samych nazwisk. Bogatą treść skryptu uzupełnia jeszcze aneks, który zawiera: systematykę Digestów Justyniańskich, chronologiczne zestawienie zbiorów prawa rzymskiego oraz listę cesarzy rzymskich, następnie przykłady źródeł literackich istotnych dla poznania prawa rzymskiego oraz przykłady przebiegu karier urzędniczych.

W sumie powstała praca godna pochwały zarówno pod względem zawartych treści, jak i wybranej formy. Z pełnym przekonaniem można stwierdzić, że stanowić ona będzie interesującą pomoc w prowadzeniu niekonwencjonalnych ćwiczeń z prawa rzymskiego. Mankamentem jest niewielki nakład (1000+70 egzemplarzy), który w praktyce ogranicza zasięg *Przewodnika* do UMK w Toruniu. W związku z tym nasuwa się pytanie, czy nie byłoby celowe wydanie tego skryptu w szerokim nakładzie tak, aby stał się dostępny również w innych ośrodkach uniwersyteckich.

MAGDALENA KRASOŃ (Katowice)

Rechtsgeschichte in den beiden deutschen Staaten. Beispiele, Parallelen, Positionen. Hrsg. von Heinz Mohnhaupt. Vittorio Klostermann, Frankfurt/M. 1991, ss. XVI + 816 (=Ius Commune. Sonderheft 53).

Tom, który został wydany jako jeden z zeszytów specjalnych w ramach serii „Ius Commune” przez Instytut Historii Prawa im. Maxa Plancka we Frankfurcie nad Menem, zawiera 34 studia pióra renomowanych historyków prawa z obu państw niemieckich, poświęcone węzłowym zagadnieniom historii prawa w Niemczech od średniowiecza aż po podział Niemiec z roku 1949 i dzieje NRD. Po raz pierwszy udało się pozyskać badaczy z Republiki Federalnej Niemiec i Niemieckiej Republiki Demokratycznej dla wspólnego opracowania kilkunastu kompleksów tematycznych, gdyż wcześniejsze wysiłki strony zachodniej rozbiły się o bariery politycznej natury, wznoszone przez kierownictwo nauki w NRD. Tom został opracowany jeszcze przed zjednoczeniem i dlatego pozostaje on ważnym dokumentem, poświadczającym poziom i kierunki podejmowanych badań w historiografii obu krajów, jej walory poznawcze i metodologiczne. Było to możliwe dzięki temu, że każdy z 17 badanych obszarów stanowi przedmiot analizy i oceny jed-

nego autora z RFN i jednego z NRD. Było tak również dlatego, że poddawana badaniu substancja należy do istotnych i z reguły spornych w piśmiennictwie.

Pierwsza grupa rozpraw obejmuje historię prawoznawstwa w Niemczech, a przedmiotem dociekań jest dorobek klasyków niemieckiej nauki prawa w czasach nowożytnych i najnowszych. Prezentowani są: Friedrich Carl v. Savigny (*H. Klenner, Savignys Forschungsprogramm der Historischen Rechtsschule und die geistesgeschichtliche Lage Berlins*); J. Rückert, *Savignys Einfluß auf die Jurisprudenz in Deutschland*); Paul Johann Anselm Feuerbach (*G. Haney, Paul Johann Anselm Feuerbach. Prägung und Wirkung*); H. Mohnhaupt, *Universal-Jurisprudenz und rechtsvergleichende Methode*); Rudolf v. Jhering (*B. Klemann, Jherings Wandlung*); M. Kunze, *Jherings Universalrechtsgeschichte. Zu einer unveröffentlichten Handschrift des Privatdozenten*) i Bernard Windscheid (*U. Falk, Das letzte Wort der deutschen Rechtswissenschaft*); B. Klemann, *Sieben kleine Beiträge für eine Biographie*). Druga, centralna w tomie grupa tematyczna zawiera studia o dziejach wybranych instytucji politycznych oraz konstrukcji i dziedzin prawa. Przedmiotem badania są: historia regionalna i historia krajów (*E. Hinrichs, Zum Problem einer modernen Regionalgeschichte*); H. Schulz, *Regionalgeschichte in der DDR. Nachdenken über Identität und Theorie*); Oświecenie i prawo natury (*D. Klippel, Die Theorie der Freiheitsrechte am Ende des 18. Jahrhunderts in Deutschland*); G. Lingelbach, *Bürgerliche Aufklärung und Schutz der Persönlichkeit durch Rechtsinstitutionen*); Zwierciadło saskie (*K. Kroeschell, Der Sachsenspiegel in neuem Licht*); R. Lieberwirth, *Ein Stendaler Wiegendruck des Sachsenspiegels aus dem Jahre 1488*); ustroj sądów i opieka prawna (*R. Heydenreuter, Rechtspflege im Herzogtum Bayern in der Mitte des 16. Jahrhunderts*); H. Lück, *Die landesherrliche Gerichtsorganisation Kursachsens in der Mitte des 16. Jahrhunderts*); dzieje prawa małżeńskiego (*S. Buchholz, Eherecht bei Christian Thomasius*); A. Schnabl, *Kodifikation und Eherecht im Königreich Sachsen*); dzieje prawa pracy (*G. Bender, Die schwierige Koalitionsfreiheit. Zur Rechtssprechung und Gesetzgebung im Jahrzehnt der Reichsgründung*); R. Lorenz, *Zur rechtlichen Regelung der Arbeitsverhältnisse in Preußen in der Zeit zwischen Reformen und Revolution, 1800 - 1848*); dzieje prawa administracyjnego (*W. Bernet, Zur Geschichte und Rechtssprechung des Thüringischen OVG Jena*); E. V. Heyen, *Vom Zugang zur Verwaltungsgeschichte in der DDR*); dzieje prawa karnego (*M. Frommel, Die Implementation der liberalen Forderung nach einer Reform des Strafverfahrens in der jüngeren Strafrechtsgeschichte*); L. Reuter, *Die Implementation der bürgerlichen Strafrechtspflege zwischen Restauration und Revolution 1815 - 1848*) oraz system prawny w tzw. Trzeciej Rzeszy (*F. Ecke, Die Nürnberger Gesetze*); R. Schröder, *Die Bewältigung des Dritten Reiches durch die Rechtsgeschichte*). Trzecia grupa rozpraw obejmuje teksty odnoszące się do ustroju i prawa w okresie powojennym. Przedmiotem oglądu badaczy są: rozwój ustroju w poszczególnych strefach okupacyjnych w latach 1945-1949 (*B. Diestelkamp, Verfassungsgebung unter Besatzungsherrschaft in Westdeutschland*); Paul Friedrich i Hans Geisler, *Die Verfassung der DDR vom 7. Oktober 1949 im Spiegel des politischen und rechtlichen Willensbildungsprozesses*); prawo gospodarcze (*K.-H. Fezer, Zur Begriffsgeschichte des Wirtschaftsrechts seit der Gründung der Bundesrepublik Deutschland*); I. Wagner, *Rechtstheoretische Betrachtungen zu Ökonomie und Recht in der DDR aus historischer Retrospektive*) oraz informatyka prawnicza (*I. i K. Bönninger, Die Entwicklung der Rechtsinformatik in der DDR*); M. Herberger, *Wider die bloß instrumentale Sicht der EDV in der Rechtsgeschichte*). W zakończeniu tej ciekawej książki otrzymaliśmy próbę rozumienia metody prawnoporównawczej w obu państwach niemieckich (*H. Schröder, Rechtshistorischer Vergleich und Theorie der Rechtsvergleichung*; H. Hattenhauer, *Kann man heute noch so fragen?*).

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

